К60 Р-У 3170-Р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

КОЛЕСНИКОВА ІРИНА ЄВГЕНІЇВНА

УДК: 316. 273 (042.3)

МЕХАНІЗМ СМИСЛОГЕНЕЗУ ОСОБИСТОСТІ В ОНТОГЕНЕЗІ: МОРФОГЕНЕТИЧНИЙ ТА ОНТОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

НБ НПУ
100068825

Київ - 2011

7805
НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі управління та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор **Бех Володимир Павлович,** Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, перший проректор

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор **Андрущенко Тетяна Іванівна,** Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, завідувач кафедри етики та естетики

кандидат філософських наук, доцент **Бондаревич Ірина Миколаївна,** Запорізький національний технічний університет, доцент кафедри філософії

Захист відбудеться 1 березня 2011 р. о 14 ^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.13 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий "01" лютого 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Б.К.Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Важливість проблеми розвитку людини, закономірностей становлення особистості в умовах інформаційного суспільства обумовлена насамперед тим, що образ людини, який ми вважаємо істинним, сам стає фактором нашого життя, він визначає характер взаємодії з іншими людьми, життєве налаштування та вибір задач. У зв'язку з цим викривлення образу людини призводить до викривлення самої людини та, як наслідок, до руйнівних алгоритмів розвитку суспільства.

Проблема полягає в тому, що на рубежі століть людство опинилося біля небезпечної межі. Серед факторів, що обумовлюють негативний розвиток людини і суспільства на сучасному етапі вчені виділяють наступні:

- Екологічний стан, який під впливом негативної техногенної діяльності людини перетворюється на агресивне середовище, яке має потужні мутагенні фактори. До цього слід віднести вплив космічних процесів, в результаті яких на Землі підтримуються необхідні умови для існування усього живого, але водночас вони викликають природні катаклізми, атмосферні та погодні явища, техногенні аварії та катастрофи і також є мутагенними факторами.
- Входження суспільства в техногенну фазу розвитку разом з радикальними позитивними перетвореннями породило цілий ряд негативних явищ. Такий стан пов'язаний з тим, що вплив інформаційних процесів в інформаційному суспільстві є тотальним. При цьому технологічний характер інформаційної взаємодії може призвести до «денатуралізації» зовнішнього і внутрішнього середовища людини, є небезпечним з огляду можливості виникнення «людини мережевої». Ситуація характеризується також посиленням дії антикультури, яке спровоковане розвитком інформаційних технологій, що багатократно збільшує можливості впливу засобів масової комунікації. Антикультура виявляє себе в культі заперечення всіх форм суспільної свідомості, починаючи зі стійкого світогляду, елементарних наукових знань, відчуття прекрасного і закінчуючи мораллю, правом, політикою, вірою. Вчені роблять висновок, що комплексний вплив цих факторів змінює людину як вид, тому що в агресивному середовищі виживають, розвиваються та розмножуються найбільш агресивні особі, а це вже зовсім інше представництво виду. Таким чином, на межі століть все «драматично співпало, сконцентрувалося в людині – цій ледь помітній в масштабах світобудови антропокосмічній точці». Очевидно, що саме людина є носієм як творчих, так і руйнівних тенденцій розвитку суспільства. В цьому сенсі показовими є слова академіка М.М. Мойсеєва про те, що необхідно перейти до обговорення проблем еволюції внутрішнього світу людини, знайти способи такої дії на неї, аби внутрішній світ людини перетворився на її основну

цінність. Саме в цьому є ключ до самої людини – збереження виду homo sapiens на планеті.

Сучасний стан наукової розробки цієї проблеми характеризується тим, що людина є предметом вивчення різних наук: філософії, соціології, психології, біології, наслідком чого з'явилася втрата в науці цілісності та повноти образу людини до кінця XX ст. – початку XXI ст. Ситуація загострюється ще й тим, що починаючи з античності, сформувалися матеріалістична та ідеалістична світоглядні традиції, які пройшли через усю історію філософії та визначають характер сучасної філософської та наукової думки. Таким чином, панорама підходів, теорій, концепцій про природу особистості, закономірностей розвитку людини може бути презентована на основі виділення основних парадигмальних установок, що склалися історично та обумовлених матеріалістичним чи ідеалістичним світоглядом. Матеріалістична традиція зумовила формування соціологічної (інакше кажучи, цивілізаційної) та культурологічної парадигм; ідеалістична традиція асоціюється за сучасними уявленнями з релігійною парадигмою та космізмом. Ці парадигми відрізняються насамперед тим, що мають відмінну «пізнавальну оптику», виділяють різноманітні сфери життєдіяльності та відмінну проблематику становлення людини.

Особливе місце в ряду досліджень, присвячених природі людини, належить історичній антропології. Увага таких вчених як Ю.Безсмертний, І.Веллерстайн, Ж. Ле Гофф, О.Гуревич, зосереджена на наступних напрямках досліджень: особистість різних історичних епох, моделі дослідження, способи буття людини та, як наслідок, – побудова різних історичних антропологій, тобто проектів і моделей людини. Культурологічна традиція у вивченні проблеми розвитку особистості презентована дослідженнями видатних філософів М.Бахтіна, В.Біблера, О.Лосєва, М.Мамардашвілі, роботами сучасних дослідників В.Ларцева, О.Лобка, психологів Л.Виготського, Б.Ельконіна, М.Коула та інших американських авторів, послідовників Л. Виготського. Онтологічну значимість в сучасних умовах набувають ідеї східної та російської релігійної філософської думки. Як вважають такі вчені, як Т.Григор'єва, О.Князева, С.Курдюмов, А.Назаретян, народження синергетики як наукового напрямку свідчить про те, що відбувається не стільки зміна парадигми, скільки векторів руху. Змінюється уявлення про саму Еволюцію, яка усвідомлюється як спрямування до Духу, розширення свідомості, внутрішнього буття особистості. В контексті сучасних наукових уявлень особливу актуальність та значущість набула філософська спадщина української та російської християнської філософії, що презентована працями М.Бердяєва, С.Булгакова, І.Ільїна, М. Лосского, В.Розанова, В.Соловйова, П.Флоренського, С.Франка. Свій розвиток та продовження ці ідеї отримали в уявленнях В.Вернадського про ноосферу, О.Гуревича про біополе, В.Налімова про семантичний всесвіт, М.Бахтіна про хронотоп. На сучасному етапі розвитку

філософії та психології традиція розуміння «світу як органічного цілого», розуміння взаємозв'язку внутрішнього «Я» людини з духовними основами буття продовжена в роботах О.Асмолова, Ф.Василюка, Б.Ельконіна, Л.Лєскова, М.Мамардашвілі, В.Налімова, О.Пузирея, В.Топорова та ін. Сучасна ситуація характеризується розмаїттям психологічних концепцій людини, психологія все більш помітно впливає на різні сфери діяльності. Православної орієнтації дотримуються такі психологи, як Р.Введенський, С.Воробйов. В.Слободчиков. На стику психології діяльності та культурно-історичної психології працює В.Зінченко. Особливий напрямок становлять роботи Ф.Василюка, О.Пузирея, С.Хоружего. Серед зарубіжних концепцій, в центрі уваги яких є проблеми розвитку особистості, інтерес становлять трансперсональна та гуманістична психологічні доктрини. Наукові дослідження та широка практика таких вчених, як С.Гроф, А.Маслоу, К. Роджерс та їх послідовників стали революційним проривом у розумінні природи людини.

З кінця минулого століття стала визрівати течія активно-еволюційної, космічної «ноосферної» думки, яка широко розгорнулася в XX столітті та породила теорію, пов'язану з усвідомленням місця та ролі людини в загальному космічному еволюційному процесі. До визначної плеяди мислителів та вчених, які розвивали цей напрямок, належать В.Вернадський, В.Купревич, М. Федоров, К.Ціолковський, О.Чижевський. Загальний пафос їхніх ідей полягає в понятті «активна еволюція» – новий творчий етап розвитку світу. В сучасній інтерпретації ці ідеї отримали своє продовження та розвиток в роботах Д. Бома, К. Прибрама, Р. Сперрі, Р. Шелдрейка та утворили основу теорії холодинаміки, яка, в свою чергу, становить науково-методологічну базу концепції ноосферної освіти, яку розробляє Н.Маслова. В ноосферному баченні наявне чітке розуміння людини як істоти, яка ще зростає, «незакінченої», але свідомо-творчої, покликаної перетворити не тільки навколишній світ, але і власну природу.

Останнім десятиліттям філософська думка знаходиться в активному пошуку основ нової світоглядної парадигми. До фокусу уваги філософів потрапили наукові відкриття, які обумовлюють зміни в уявленнях «про всесвіт, про людину та про ідеї прогресу та розвитку». У зв'язку з цим все більшу актуальність набувають дослідження в галузі фізики вакууму, які зумовлюють розуміння загальної енергоінформаційної природи людини та Всесвіту. В наш час з'явилися дослідження, які надають нового вектору щодо вивчення становлення особистості. До цього ряду належать роботи В.Беха, Е.Бороздина, В.Вовченка, Л.Лєскова, С.Мартинюк, В.Полікарпова, В.Татура. В рамках цих досліджень напрацьовано уявлення про особистість як про функціональний орган інформаційного походження. Ця модель має евристичну цінність та дозволяє аналізувати процес становлення особистості з нових онтологічних позицій.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної тематики, що розроблялася протягом 1991-2003 роках у Запорізькому державному університеті на замовлення Міністерства освіти і науки України. Серед яких НДР: «Соціальний організм країни» (№ держреєстрації 0197У012793) та «Онтогенез соціального організму країни» (№ держреєстрації 0100У001733). Починаючи з 2004 року, дана проблематика досліджується в НПУ імені М.П.Драгоманова як НДР «Саморегуляція соціального організму країни» (держреєстрація №0103У000730) що виконувались на замовлення МОН України. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Запорізького державного університету (протокол № 2 від 26 грудня 2001 року), уточнена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №12 від 25 травня 2006 року).

Об'єктом дослідження є людська особистість.

Предметом дослідження є механізм саморозгортання особистості в умовах інформаційного суспільства.

Мета роботи полягає у вивченні суті, змісту та принципу дії механізму саморозгортання особистості.

Реалізація поставленої мети обумовлює необхідність **вирішення наступних дослідницьких завдань:**

- проаналізувати погляди філософів на проблему становлення особистості в різні періоди історії філософії;
- уточнити філософсько-методологічний інструментарій дослідження механізму саморозгортання особистості;
- визначити умови саморозгортання особистості в онтогенезі;
- розкрити роль особистості як фактору становлення інформаційного суспільства;
- проаналізувати перспективи саморозгортання особистості в умовах переходу України до інформаційної фази розвитку.

Основна гіпотеза: перехід України до інформаційної фази розвитку разом з технологічно детермінованими процесами обумовлений рівнем смислогенезу людей. Трансформація України буде тим ефективніше реалізовуватися, чим швидше відбудеться зміна цінностей та зміна цивілізаційних парадигм. Такі перетворення потребують нової генерації людей, які мають високий (особистісний) рівень смислогенезу, здатних діяти в онтологічному режимі розвитку.

Теоретичні та методологічні засади дослідження. Теоретичною основою дослідження виступають праці світової та вітчизняної філософської, психологічної, культурологічної думки, що присвячені проблематиці розвитку особистості. Головний методологічний засіб дослідження закономірностей розвитку особистості становить шлях сходження від абстрактного до

конкретного. Цей науковий метод обумовлює розгляд досліджуваного явища (предмету) в розвитку, тобто є аналізом генезису (умов виникнення явища (предмету), механізму його розвитку, визначення на цій основі його суті – всебічного відтворення системи внутрішніх зв'язків, які породжують дану конкретність). Аналіз внутрішнього механізму розвитку особистості вимагав поєднання діалектичного методу і понятійного апарату і методів синергетики, які дозволяють розкрити органіку цього процесу, надати більш глибоку характеристику основних фаз її розвитку. Вивчення умов виникнення та розвитку особистості потребує звернення до діяльнісного підходу, врахування видів та структури діяльності при аналізі механізму саморозгортання особистості. Вирішення задачі побудови моделі механізму саморозгортання особистості потребує застосування методу моделювання, генетичного методу, методу системного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що

- *вперше* на основі енергоінформаційного підходу розкрито закономірності внутрішнього, духовного розвитку особистості:

- показано, що в основі генезису особистості закладено конституювання смислової сфери – особливого органу, який каналізує енергоінформаційний обмін із семантичною (інформаційною) складовою Універсуму та такого, що ініціює духовний розвиток особистості;

- *удосконалено*, що смислова сфера є системою, що самоорганізується, відповідно до чого її динаміка підпорядковується синергетичним закономірностям та має імовірнісний характер;

- на основі синергетичної методології показано, що внутрішнім механізмом розвитку особистості є смислогенез – процес багатоступеневого перетворення смислової сфери;

- розкрито, що динаміка смислогенезу обумовлена проживанням особливих духовних актів, які ініціюють процеси смислопізнання і смислонародження та «квантування» функціональних органів морфології особистості;

- обґрунтовано, що сходження по рівнях смислогенезу означає підвищення складності та порядку морфології особистості та онтологічно характеризується як досягнення станів смислової сфери, вільних від его-проживань, негативних емоцій, самоствердження, відчуття самотності;

- *дістало подальший розвиток*, що динаміка смислової сфери, інакше кажучи, духовний розвиток особистості, є випереджаючою та обумовлює психофізичний розвиток, поведінку, характер життєдіяльності людини на всіх етапах онтогенезу, визначено співвідношення етапів смилогенезу та онтогенезу;

- обґрунтовано, що з синергетичних позицій особистісний режим є лише одним із можливих шляхів розвитку людини, наведена характеристика

альтернативних сценаріїв та визначені параметри порядку, що обумовлюють можливість особистісного режиму в онтогенезі;

- показано, що у відповідності до енергоінформаційного розуміння людина з моменту народження знаходиться в процесі коеволюції та кодетермінації з навколишнім світом і суспільством, у зв'язку з чим стан соціальної реальності зумовлено рівнем смилогенезу людей.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Основні теоретичні викладки й отримані наукові результати поглиблюють і доповнюють сучасне розуміння закономірностей внутрішнього розвитку особистості в онтогенезі. Практична значимість дослідження полягає в створенні моделі розвитку особистості, яка дозволяє відтворити цілісний образ людини. Розробка моделі смислогенезу як внутрішнього механізму розвитку особистості розширює можливості філософського та теоретичного осмислення суперечливих явищ сучасної педагогічної практики, у зв'язку з цим енергоінформаційна модель розвитку особистості може стати основою експертизи перспективності реформ, які впроваджуються в системі освіти України.

Апробація результатів наукового дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на сумісному засіданні кафедр соціальної філософії та філософії освіти і управління та євроінтеграції НПУ імені М.П.Драгоманова, на низці наукових та науково-практичних конференцій, а саме: III Міжнародній науковій конференції «Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика», (Луганськ, 2006); науково-практичному семінарі «Інноваційні стратегії розвитку освіти: філософсько-педагогічний дискурс», (Київ, 2009); II Міжнародній науково-практичній конференції «Простір гуманітарної комунікації: трансформації академічного дискурсу», (Київ, 2009); науково-практичній конференції «Університетська освіта в Україні і світі: стан, проблеми та шляхи розвитку», (Київ-Луцьк, 2009); V Всеукраїнській науково-методичній конференції «Безперервна освіта в Україні: реалії і перспективи», (Івано-Франківськ, 2010).

Публікації. Основний зміст та результати дослідження відображені в 12 публікаціях, в тому числі 10 у фахових виданнях, рекомендованих ВАК України для філософських наук.

Структура і обсяг роботи. Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 224 сторінки, з них 201 сторінка основного тексту. Список використаних джерел становить 23 сторінки та налічує 314 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** дається обґрунтування актуальності теми, визначається об'єкт, предмет та мета дослідження, а також задачі та способи їх вирішення, формуються основні положення, які будуть презентовані на захист, розкривається їхня новизна, визначається теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ «Історико-методологічні аспекти вивчення саморозгортання особистості» присвячений історичному аналізу проблеми становлення особистості і обґрунтуванню категоріального поля та методологічних засобів аналізу саморозгортання особистості в умовах інформаційного суспільства.

У **першому підрозділі «Історичний аналіз проблеми становлення особистості»** виконана ретроспектива поглядів філософів на природу людини, закономірності становлення особистості, яка дозволяє зробити висновок, що історія розвитку людини становить процес розкриття його потенційних якостей та можливостей як істоти багатовимірної. Розгляд філософських концепцій людини періодів античності, середньовіччя, епохи Ренесансу, Нового часу, представників німецької класичної філософії, представників посткласичної філософії XIX століття, філософських напрямків XX століття розкрило різноманітні грані людини, викликані до життя науковим пізнанням та соціальною практикою, та дозволило синтезувати філософські «перспективи» у вивченні особистості. Проведений аналіз показав, що історично особистість розкривалася в єдності та взаємообумовленості матеріального та ідеального, раціонального та ірраціонального початків, всього комплексу стихійних, природних якостей та розсудку, розуму, мислення в процесі оволодіння соціокультурним досвідом, обумовленого спілкуванням, пізнанням, практичною діяльністю. Історичний ракурс виявляє також спосіб існування особистості – це екзистенція, тобто свобода.

Для характеристики сучасної ситуації виділені основні парадигмальні установки, які зумовлюють різноманітність філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних уявлень про суть людини та особистості. До таких установок належать соціологічний, культурологічний, релігійний, космічний ракурси у розумінні природи особистості.

Основу соціологічного підходу становить концепція людини, що розроблена в філософії діалектичного матеріалізму, в якій особистість постає як сукупність власних сутнісних сил. При цьому особистість розглядається як система, яка самоорганізується, що дозволяє закономірності її становлення аналізувати з синергетичних позицій. Актуальність релігійної парадигми обумовлена тим, що саме у християнстві було відкрито «образ та принцип особистості». В російській та українській християнській філософії було

обумовлено розуміння особистості як «категорії аксіологічної, оціночної», було надано критерій розвитку людської особистості за образом та подобою Божою. Культурологічна парадигма зумовила увагу дослідників до проблем внутрішнього розвитку особистості. В рамках цього підходу було підкреслено момент штучного походження особистості, її «другого народження» в результаті діяльності людини, спрямованої на самотворення, самоконструювання.

Діалогічне сполучення наведених підходів дозволило оцінити даний момент історичного розвитку як момент біфуркації, який припускає альтернативні сценарії можливого майбутнього. При цьому, оскільки одним з вирішальних факторів при виборі шляху є образ людини, уявлення про її місце та роль у Всесвіті, вирішення глобальної задачі збереження Буття в його всеєдності, багатовимірності неминуче потребує необхідність світоглядної парадигми, що задає підвалини нової онтології особистості та буття.

У **другому підрозділі «Категоріальне поле та методологічні засоби до аналізу саморозгортання особистості»** наведені світоглядні, гносеологічні, методологічні обґрунтування нової перспективи у вивченні проблеми становлення особистості.

Світоглядна платформа розглядання проблеми становлення особистості обумовлена новим розумінням структури світобудови, яке сформовано на основі відкриттів фізики вакууму. До основних положень цієї теорії належать: 1) уявлення про квантовий вакуум як субстанціональну основу світобудови, у зв'язку з чим Всесвіт постає як органічна єдність та взаємопроникнення матеріального початку (фізична реальність) та духовного початку (інформаційного поля); 2) розуміння з цих позицій інформації «як однієї з головних характеристик життя і всього реально існуючого». Уявлення про дуальність Всесвіту обумовило принципово нові підходи в розумінні природи людини та її ролі у світобудові, які були покладені в основу космологічної теорії походження особистості. Згідно з цією теорією особистість у складі організму є особливим функціональним органом інформаційного походження, що забезпечує зв'язок людини з інформаційною складовою Універсуму та його розвиток в духовному аспекті на цьому підґрунті.

Методологічним ключем, який обумовлює можливість аналізу закономірностей розвитку особистості в енергоінформаційній перспективі, є антропний принцип. Сучасні космологічні уявлення дозволяють стверджувати, що устрій Всесвіту припускає заданість фізичних констант виникнення життя та людини. В дисертації обґрунтовано положення про те, що поруч з фізичними умовами існують також константи духовного порядку. Визнання факту єдності матеріального та духовного початків Універсуму зумовило розуміння, що уся матеріальна та тілесна природа просякнута інформаційними процесами та зв'язками. Відповідно до цього в основу аналізу функції інформаційної

складової людського організму була покладена інтерпретація базових понять «інформація», «смисл», «енергія». Аналіз семантичного ряду «інформація – смисл – енергія» дозволяє зробити висновки, що поняття «інформація» в цьому ряду є більш широким. Було встановлено, що: 1) інформація – це унікальна властивість предметів, явищ, процесів, яка полягає у здатності сприймати внутрішній стан та вплив навколишнього світу, перетворювати отримані дані та передавати результати опрацювання іншим явищам, предметам, процесам; 2) онтологічно інформація постає, з одного боку, як польова форма, яка має специфічні властивості, з іншого боку як духовна величина, що являє «кванти» сенсу, смисловий зміст.

В ході аналізу було встановлено, що в сучасній науці розрізняють два типи інформації: генетичну (структурну) – внутрішню та фенотипічну (оперативну) – зовнішню. Автор робить принциповий висновок про те, що духовний розвиток людини пов'язаний із впливом фенотипічної інформації, яка має нечуттєву природу. Цей вид інформації слугує для передачі «ієрархії (цінностей)» та є співвідносним з граничними смислами, інакше кажучи, «метафізичними поняттями», «порожніми формами», символами. Співвідношення з такими символами як «совість», «смисл життя», «свобода» переносить людину в духовний вимір та обумовлює особистісний спосіб буття.

В ході аналізу було визначено механізм трансформації кореневих граничних смислів в особистісні смислові структури. Було встановлено, що, згідно з сучасними дослідженями, сприйняття нечуттєвої інформації відбувається на польовому рівні та обумовлено онтологічним актом виникнення в структурі особистості смислової сфери – функціонального органу, який є польовим утворенням, слугує задля сприйняття нечуттєвої інформації і є системою, що самоорганізується. Визначена пізнавальна оптика, яка обумовлює аналіз динаміки смислової сфери як механізму особистісного розвитку людини.

Методологічну основу аналізу закономірностей розвитку особистості з енергоінформаційних позицій склали діалектика як наука про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та мислення та синергетика як теорія систем, що самоорганізуються. Подано характеристику властивостей смислової сфери як системи, що самоорганізується. Динаміка смислової сфери подана як внутрішній механізм розвитку особистості. Обґрунтовано, що низка послідовних трансформацій її станів, сполучених зі сходженням ієрархією структур, являє смислогенез. Показано, що з синергетичних позицій на межі біфуркації розвиток смислогенезу припускає ряд альтернативних сценаріїв, серед яких особистісний шлях є лише одним з можливих його напрямків, які саморозгортаються на основі співвідношення людини зі світом наднидивідуальних, надемпіричних цінностей. Обґрунтовано, що альтернативні сценарії розвитку припускають потрапляння людини в поле тяжіння

аттракторів, які не забезпечують повноти саморозгортання особистісних структур, досягнення цілісності та контакту з енергією Універсуму. До таких сценаріїв віднесено: емпіричний, онтичний та віртуальний.

Методологічними засобами, які дозволили розкрити еволюцію смислогенезу в онтологічному режимі, стали генетичний метод, метод моделювання та теорія функціональних систем. Визначені закономірності динаміки смислогенезу та наведена його модель у вигляді смислової вертикалі, яка має свої рівні: І рівень – початковий – є пульсовою формою організму з моменту його народження. Цей рівень обумовлює саморозгортання генетичної та метаболічної структур фізичного блоку в допологовій стадії. ІІ рівень – доособистісний. Конституювання цього рівня смислогенезу відбувається з моменту народження людини та спричиняє саморозгортання механізмів спадковості, метаболізму, механізму сприйняття фізичного блоку структури особистості (за В.Бехом). Саморозгортання цих механізмів означає формування полімеханізму переживання, який обумовлює індивідуальну карту актів сприйняття, які утворюють емоційний досвід особистості. Саморозгортання механізмів мотивації, соціалізації та проявлення волі духовного блоку означає формування полімеханізму усвідомлення, який обумовлює набуття порядку, надання сенсу розрізненим частинам інформації або подій. На цій стадії людина оволодіває внутрішніми (тілесними, психічними) та зовнішніми (соціокультурними) обставинами свого існування. ІІІ рівень – особистісний. На цьому рівні відбувається саморозгортання структур, які зумовлюють можливість самореалізації людини, здійснення нею власної соціальної програми: механізмів спонукання, цілеутворення, самоактуалізації, самовизначення. IV рівень – надособистісний – рівень універсальної (космічної) свідомості. Цей рівень припускає трансцендування, сходження людини до «подолання меж власної одинично-унікальної самості».

У відповідності до енергоінформаційного підходу обґрунтовано, що параметри порядку, які обумовлюють онтологічний режим смислогенезу, повинні створювати умови для зв'язку людини з «універсумом символів» та забезпечувати їх «надприродний внутрішній вплив». До таких параметрів віднесено пізнання як спосіб зв'язку людини з навколишнім світом, який викликає до життя розвиток особистості та саморозгортання органів, які складають її морфологію. Факторами, що «запускають» процес пізнання, є: со-буттєва спільність, яка створює умови для взаємодії людей на основі спілкування та предметної діяльності; дія як жива форма, що породжує, ініціює саморозгортання функціональних органів, традиції – як необхідні «з'єднувачі», які обумовлюють розвиток людини історичної в її духовній особистісній якості.

У **другому розділі «Теоретичний аспект засвоєння саморозгортання особистості в онтогенезі»** розкриваються теоретичні передумови засвоєння саморозгортання особистості в онтогенезі.

У **першому підрозділі «Суть та принципи дії механізму онтогенетичного саморозгортання особистості»** обґрунтована провідна роль смислової сфери як органу, що обумовлює розвиток «людини історичної» в її особистісній якості та смислогенезу як внутрішнього механізму розвитку особистості. Смислова сфера презентована як орган, який забезпечує сприйняття духовних впливів та трансформацію людського організму, його психофізіологічних можливостей у духовну якість на всіх етапах розвитку особистості. Розкрита органіка саморозгортання морфології особистості, функціональних органів переживання, усвідомлення, самореалізації на кожному етапі смислогенезу. Обґрунтовано висновок про те, що смислогенез є способом перенесення свідомості на більш високий енергетичний рівень та обумовлює можливості входження у тонке інформаційне поле Універсуму. Доведено, що сходження смисловою вертикаллю означає поетапне досягнення людиною такого рівня особистісної зрілості та цілісності, коли вона набуває властивості носія позитивної енергії та здатна «... утримувати (по мірі особистісної негентропії) свою напружену ділянку на межі протистояння світовому хаосу». В такому розумінні людина є не просто породженням Буття, але також є її «персоніфікацією, іпостассю».

У **другому підрозділі «Умови саморозгортання особистості в онтогенезі»** обґрунтовано, що розвиток особистості в онтогенезі припускає дві фази: в ході першої фази, яка включає дитинство, отроцтво, юність, відбувається визначення домінуючого вектору розвитку та життєвого призначення, друга фаза припускає реалізацію цього призначення. Встановлено, що власне особистісний, духовний (внутрішній) розвиток в онтогенезі зумовлений динамікою станів смислової сфери. Показано, що висхідний розвиток може блокуватися на кожному етапі онтогенезу порушенням закону біогенетичної свободи людини, відчуттям негативних емоцій, егоїстичними спрямуваннями, центрацією особистості на самій собі. Визначені характеристики параметрів порядку, які обумовлюють висхідну динаміку смислогенезу: встановлено, що неповнота визначених параметрів порядку чи зміна їх характеристик призводить до розриву зв'язку з духовними основами буття та «недороду» особистості. Показано, що кожний період онтогенезу є самоцінним та не може бути проігнорованим без втрат для зростаючої особистості, але часові терміни прожиття мають ймовірнісний характер. Встановлено, що з енергоінформаційних позицій висхідна чи низхідна динаміка смислогенезу є не лише фактом особистої біографії, але водночас обумовлює творчий або руйнівний характер розвитку соціуму, оскільки через смислогенез людина на тонкому інформаційному рівні включена до космічного процесу.

У **третьому підрозділі «Межі саморозгортання особистості людини»** обґрунтовані критерії визначення особистісного розвитку на кожному етапі

онтогенезу. Першим критерієм є рівень смислогенезу, який обумовлює якість дій та вчинків людини. Виділені показники рівня розвитку особистості з цих позицій – це такі якості, як: відповідальність, ставлення до іншого як самоцінності, терпимість, саморозвиток, позитивне ставлення до світу. Показано, що другим критерієм рівня розвитку особистості є повнота сформованості функціональних органів, які складають полімеханізм переживання, полімеханізм усвідомлення, механізм самоорганізації. Визначені показники сформованості кожного механізму. Розкрито, що розвиток людини в онтогенезі припускає не лише біологічний та соціальний вектори, але і вектор внутрішнього, духовного зростання, обумовлений просуванням рівнями смислогенезу та саморозгортання функціональних органів фізичного та духовного блоків.

У **третьому розділі «Праксеологічний аспект саморозгортання особистості в дискурсі інформаційної цивілізації»** розкриваються умови саморозгортання особистості та збереження особистісного способу буття на етапі входження України до інформаційної цивілізації.

У **першому підрозділі «Особистість як головний фактор розвитку інформаційного суспільства»** обґрунтовано, що зв'язок людини та суспільства має не технологічний, але органічний характер, оскільки здійснюється на інформаційному плані «зсередини до суспільства». У зв'язку з цим показано, що творчий вектор соціогенезу є обумовленим рівнем внутрішнього, духовного розвитку людей, що презентують суспільство.

У **другому підрозділі «Культура, наука, освіта та смислотворення – головні детермінанти саморозгортання особистості»** розкрита людинотворча функція культури, показано, що культура виконує функції як структура-аттрактор, яка презентує «універсум символів», зв'язок з яким обумовлює з енергоінформаційних позицій онтологічний, власне особистісний режим розвитку. Показано, що сучасний стан характеризується тим, що змінюється тип культури і параметри порядку, які обумовлюють особистісний спосіб буття: входження до світу культури в сучасному суспільстві відбувається «за законами випадку», має мозаїчний характер, внаслідок чого культура перестає бути носієм наднидивідуальних цілей-задач, що обумовлюють онтологічний режим розвитку особистості, що, в свою чергу, призводить до домінування емпіричного та віртуального режимів. Обґрунтовано висновок про те, що в умовах розриву культурної традиції, неповноти та зміни параметрів порядку, які визначають онтологічний режим розвитку особистості, наука, система освіти залишається єдиним каналом, що забезпечує зв'язок людини з культурою як «універсумом символів» та таким, що продукує особистісні структури.

У **третьому підрозділі «Рівень особистості та стан суспільства в умовах переходу України в інформаційну фазу»** показано, що на етапі становлення ринкової економіки, в умовах переходу України до

інформаційного суспільства відбулося руйнування традиційних механізмів та зміна характеристик параметрів порядку, які обумовлюють особистісний (духовний) вектор розвитку людини в онтогенезі. Показано, що становлення ринкових відносин та широке використання інформаційних технологій породжують тип людини, «відчуженої» від своєї роботи, від природи, інших людей, власного «я». Обґрунтовано, що реформа середньої освіти в Україні, яка відбувається з позицій компетентнісного підходу та особистісно-орієнтованого навчання в його західному варіанті не забезпечує пріоритету розвитку духовних здібностей на всіх етапах сучасної освітньої практики. Обґрунтовано, що вихід з кризової ситуації, що склалася в Україні на перехідному етапі становлення інформаційного суспільства, є обумовленим рівнем смислогенезу людей та потребує внутрішнього духовного перетворення на основі прийняття нової світоглядної парадигми, яка б долала обмеження суто матеріалістичного та технократичного розуміння взаємовідносин людини та всесвіту.

ВИСНОВКИ

1. Базу аналізу закономірностей розвитку особистості в умовах інформаційного суспільства становили положення нової світоглядної та наукової парадигми, яка поступово формується останнім часом. До основи цієї парадигми покладено уявлення про єдність матеріального та духовного початків універсуму. У відповідності до сучасних наукових поглядів всесвіт є цілісною єдиною енергоінформаційною структурою. Таке розуміння обумовило виникнення космологічної теорії походження особистості, згідно якої людина в космопланетарному масштабі є проекцією Всесвіту, має спільну з ним енергоінформаційну будову та виступає як орган саморуху Універсуму, що забезпечує йому перехід зі стадії нарощування матеріальності до стадії розширення властивостей духовності, органічно притаманних субстанціональній основі Всесвіту. Особистість в такій перспективі розглядається як особлива структура інформаційного походження в складі людського організму, що каналізує такий перехід.

2. Філософською інтерпретацією інформаційного поля є смисловий континуум. В зв'язку з цим показано, що внутрішній розвиток людини відбувається на основі зв'язку зі смисловим універсумом, який обумовлений онтологічним актом виникнення в структурі особистості особливого функціонального органу, що транслює смисловий континуум в особистісні смислові структури. Таким органом визнана смислова сфера – функціональний орган, що є польовим утворенням, слугує для сприйняття фенотипічної нечуттєвої інформації із зовнішнього джерела та є системою, що самоорганізується.

Динаміка смислової сфери представлена як смислогенез – ряд послідовних трансформацій її станів, сполучених зі сходженням ієрархією структур. Онтологічно цей процес є трансцендуванням – постійним породженням та оновленням смислової сфери, пошуком зв'язку особистісного початку з навколишньою природою, вселенським початком власного «я».

3. Саме смислогенез є внутрішнім механізмом розвитку особистості, тим внутрішнім стрижнем, довкола якого виникає нова впорядкованість як внутрішнього світу, так і навколишньої дійсності, з якою пов'язана людина. З енергоінформаційних позицій сходження смисловою вертикаллю означає поетапне досягнення людиною такого рівня особистісної зрілості та цілісності, коли вона стає носієм позитивної енергії та здатна забезпечити творчий вектор соціогенезу. Поза особистісним розвитком, пов'язаним зі сходженням смисловою вертикаллю, людина стає потужною руйнівною силою, негативно впливаючи на вирішальні алгоритми розвитку Буття: стабільність, континуальність, системність, цілісність.

4. Застосування енергоінформаційного підходу та методологічного апарату синергетики дозволило виявити закономірності, що зумовлюють духовний, власне особистісний розвиток людини: насамперед енергоінформаційний характер розвитку особистості означає, що він розгортається в духовному (смисловому) вимірі, кажучи словами Е.Фромма, «модусі буття», основу якого становить живий досвід, для якого немає ані слів, ані висловів та долучитися до якого можливо лише на рівні спільних проживань; доведено, що з позицій самоорганізації еволюція смислогенезу завжди припускає динамічну вісь, оскільки відбувається в полі тяжіння аттрактора, в зоні якого розгортається процес розвитку. Принциповим є висновок про те, що на межі біфуркації розвиток смислогенезу припускає ряд альтернативних сценаріїв, серед яких особистісний є лише одним з його можливих напрямків; власне особистісний шлях розвитку людини визначено як онтологічний режим. Аттрактором, що обумовлює цей режим, є світ надіндивідуальних, надемпіричних цінностей – граничних смислів, кристалізованих в загальнокультурних символах. Параметри порядку, які утримують цей режим, вписані в русло традиції, традиційної культури. В такому розумінні онтологічний режим припускає розвиток людини або в лоні духовних практик, або в зоні тяжіння граничних смислів, в лоні філософського запитання як способу «духовного творення». Альтернативні сценарії означають потрапляння людини до поля тяжіння аттракторів, які не забезпечують повноти саморозгортання особистісних структур, досягнення цілісності та контакту з енергією Універсуму. До таких сценаріїв належать емпіричний, онтичний та віртуальний.

5. Енергоінформаційний підхід актуалізує розуміння, що повнота та цілісність розвитку особистості в онтогенезі потребують врахування специфіки

процесу духовно-морального становлення як такого, що «відбувається неперервно в різних сферах життєдіяльності». Неузгодженість в розумінні умов, що забезпечують розвиток духовних якостей та здібностей особистості між родиною, системою освіти, сучасними засобами масової інформації та масової культури, призводить до «недороду» особистісного початку.

6. З енергоінформаційних позицій розвиток особистості потребує зв'язку людини з «універсумом символів». В такому розумінні незамінність освіти для зростаючої людини полягає в тому, що її зміст репрезентує «цілосукупність культурних цінностей» та виступає як особлива «перетворена» форма життя. Функція освіти з цих позицій полягає в тому, що вона, з одного боку, має універсальний характер та вводить людину в живий потік історичної, культурної спадщини, забезпечуючи спадковість поколінь, а, з іншого боку, продукує саморозгортання внутрішніх структур, багатство та складність внутрішнього світу особистості.

7. Аналіз закономірностей розвитку особистості, проведений в енергоінформаційній перспективі, актуалізує розуміння, що зв'язок людини та навколишнього світу суспільства, має органічний характер. Органічний зв'язок утворюється на основі смислогенезу та означає, що смислогенез обумовлює коеволюцію, кодетермінацію людини та навколишнього світу з моменту народження людини. З такого розуміння випливає, що стан соціальної реальності залежить від того, який рівень смислогенезу переважає у людей, які презентують суспільство.

З енергоінформаційних позицій подолати кризові явища, змінити провідні тенденції економічного, політичного, суспільного розвитку можливо лише на основі підвищення рівня смислогенезу, психодуховної еволюції людей, яка обумовлена змінами поглядів в розумінні себе, світу та власного місця та ролі у цьому світі. Така зміна потребує широкого визнання нової світоглядної та наукової парадигми, що постулює єдність матеріального та духовного початків Універсуму, єдність людини та всесвіту на тонкому інформаційному рівні, особистісний розвиток людини як режим, який обумовлює висхідну, творчу динаміку соціогенезу.

В енергоінформаційній перспективі вихід на більш високий рівень суспільного розвитку, модифікація соціальних інститутів, поведінкових моделей в напрямку резонансної взаємодії з навколишнім середовищем, співробітництва та толерантності можливі на основі усвідомлення взаємозв'язку між внутрішньою роботою та характером, спрямованістю життєдіяльності людей у зовнішньому світі.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Колесникова И.Е. Построение дерева понятий как средство формирования структуры личностных смыслов школьника // Шлях до високої духовності: Колективна монографія / Під загальною редакцією В.П.Беха, М.П.Лукашевича, І.Є.Колесникової. – Запоріжжя: Просвіта, 1999. - 212 с.- С.118-124.

2. Колесникова И.Е. Модульно-развивающая система обучения как фактор повышения педагогического мастерства // Шлях до високої духовності: Колективна монографія / Під загальною редакцією В.П.Беха, М.П.Лукашевича, І.Є.Колесникової. – Запоріжжя: Просвіта, 1999. - 212 с. - С.93-101.

3. Колесникова И.Е. Человек в горизонте личности / И.Е.Колесникова //Новапарадигма. – Запоріжжя: Вид-во ЗДУ, 2002. – Випуск 24. – С.191-204.

4. Бех В.П., Колесникова И.Е. Энергоинформационная природа личности: гипотезы, проблемы, находки и решения / В.П.Бех, И.Е.Колесникова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П.Бех. – Вип. 47. – К.: Вид. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – С. 6-15.

5. Бех В.П., Колесникова И.Е. Аутопоэзис личности в контексте современной образовательной парадигмы / В.П.Бех, И.Е.Колесникова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П.Бех. – Вип. 54. – К.: Вид. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – С. 14-26.

6. Колесникова И.Е. Личность как фактор развития информационного общества / Ирина Евгеньевна Колесникова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П.Бех. – Вип. 55. – К.: Вид. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – С. 50-57.

7. Бех В.П., Колесникова І.Є. Смислогенез як механізм енергоінформаційного формування особистості у дискурсі традицій громадянського суспільства / В.П.Бех, І.Є.Колесникова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П.Бех. – Вип. 63. – К.: Вид. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – С. 8-18.

8. Колесникова И.Е. Роль традиций в развитии личности в аспекте энергоинформационного подхода / И.Е.Колесникова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 7. - Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. - №12(25). - С.110-115.

9. Колесникова И.Е. Духовное развитие личности в онтогенезе: когнитивный аналіз / И.Е.Колесникова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 7. - Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: (зб. наукових праць)/ за ред. В.П. Беха. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 21 (34). - С. 127-133.

10. Колесникова І.Є. До проблеми розвитку особистості в сучасних умовах: енергоінформаційний дискурс / І.Є.Колесникова // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М.Вашкевич. – Вип.31. – К., 2010. – С. 195-202.

11. Колесникова І.Є. Духовний розвиток особистості в онтогенезі: когнітивний аналіз / І.Є.Колесникова // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – К.: «ІНТАС», 2010. – Вип. 46. – С. 51-61.

12. Колесникова И.Е. Культура, образование, смыслотворчество - детерминанты личности / И.Е.Колесникова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П.Бех.; Нац. Пед. Ун-т імені М.П. Драгоманова; творче об`єднання «Нова парадигма» – Вип. 95. – К.: Вид. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – С. 56-67.

АНОТАЦІЇ

Колесникова І.Є. Механізм смислогенезу особистості в онтогенезі: морфогенетичний та онтологічний контекст. - Рукопис.

Дисертація на здобуття ученого ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

Дисертація присвячена дослідженню закономірностей розвитку особистості в умовах становлення інформаційного суспільства. Встановлено, що духовний розвиток людини відбувається на основі зв'язку зі смисловим універсумом, обумовленого онтологічним актом виникнення в структурі особистості смислової сфери - особливого функціонального органу, що транслює смисловий континуум в особистісні смислові структури і відповідні елементи, представляє собою польове утворення і є системою, що самоорганізується завдяки низці послідовних трансформацій її станів, сполучених зі сходженням ієрархією внутрішньоособистісних структур. Обґрунтовано, що смислогенез є внутрішнім механізмом розвитку особистості, подано його етапи. Доведено, що смислогенез завжди має високу стохастичну динаміку. Принциповим є висновок автора про те, що на межах біфуркації розвиток смислогенезу припускає ряд альтернативних сценаріїв, серед яких особистісний є лише одним з можливих його напрямків. З цих позіцій обґрунтовано, що подолання кризових явищ і вихід на більш високий рівень суспільного розвитку в умовах становлення інформаційного суспільства України вимагає підвищення рівня духовного розвитку (смислогенезу) людей на основі усвідомлення і прийняття нових уявлень про дуальність Всесвіту, оновлення світоглядної культури особистості, розуміння взаємозв'язку між її внутрішнім станом і зовнішнім світом, раціонального та ірраціонального.

Ключові слова: інформація, смисл, смислова сфера, смислогенез, самоорганізація, динаміка смислової сфери, біфуркація.

Колесникова И.Е. Механизм смыслогенеза личности в онтогенезе: морфогенетический и онтологический контекст.- Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры.

Диссертация посвящена проблеме закономерностей развития личности в условиях информационного общества. Показано, что в соответствии с современными научными взглядами мироздание представляет целостную единую энергоинформационную структуру. Человек и другие объекты мира - живые и неживые - находятся в постоянном взаимодействии, они обмениваются информацией и энергией друг с другом, с окружающей их средой - единым энергоинформационным полем, обеспечивая тем самым своё существование, развитие и целостность.

В ходе анализа установлено, что философской интерпретацией информационного поля является смысловой континуум. В связи с этим показано, что духовное развитие человека происходит на основе связи со смысловым универсумом, обусловленной онтологическим актом возникновения в структуре личности смысловой сферы - особого функционального органа, который транслирует смысловой континуум в личностные смысловые структуры, представляет из себя полевое образование и является самоорганизующейся системой. Раскрыта органика внутреннего развития личности: показано, что динамика смысловой сферы предстает как смыслогенез – ряд последовательных трансформаций её состояний, сопряженных с восхождением по иерархии структур. Доказано, что с позиций самоорганизации саморазвертывание личностных структур целиком обусловлено свойствами аттрактора, в зоне которого разворачивается процесс развития. Принципиальным является заключение о том, что в окрестностях бифуркации развитие смыслогенеза предполагает ряд альтернативных сценариев, среди которых личностный является лишь одним из возможных его направлений.

Собственно личностный путь развития человека определен как онтологический режим. Показано, что параметры порядка, удерживающие этот режим, вписаны в русло традиции, традиционной культуры. Определены альтернативные сценарии развития личности. Установлено, что смысловая сфера продуцирует особые духовные силы и способности человека, составляющие основу его нравственности. Определены условия духовного развития личности в онтогенезе.

В диссертационном исследовании обосновано, что человек с момента рождения находится в процессе коэволюции и кодетерминации с окружающим миром, так как смыслогенез обуславливает органическую, естественную связь личности с природой, обществом, мирозданием на тонком информационном плане.

Обосновано, что в энергоинформационной перспективе преодоление кризисных явлений и выход на более высокий уровень общественного развития в условиях становления информационного общества Украины требует повышения уровня смыслогенеза людей на основе осознания и принятия новых представлений о дуальности Вселенной, понимания взаимосвязи между внутренним состоянием личности и внешним миром, социальной реальностью.

Ключевые слова: информация, смысл, смысловая сфера, смыслогенез, самоорганизация, динамика смысловой сферы, бифуркация.

Mechanism semantic genesis of personality by ontogenesise. – Manuscript. Thesis for a candidate's degree in philosophical sciences. Speciality 09.00.04.- philosophical anthropology, philosophy of culture.

The thesis is devoted to research of objective laws of development of personality in the conditions of formation of the information society. It was ascertained that the spiritual development of man takes place on the basis of connection with the semantic continuity, made by ontogenetic act of arising of a particular functional organ in the personal structure which interprets the semantic continuity into personal semantic structures and corresponding elements. It is the field structure and is the self-organized system which due to the row of successive transformations and states conjugated with the hierarchic intrapersonal structures scaling. It is substantiated that semantic genesis is the inner mechanism of the personal development, the inner core which regulates the inner world of the person as well as the outer world with which the person is connected. Its stages are shown. It was ascertained that the semantic continuity is always characterized by high stochastic dynamics. It is a matter of principle that in bifurcational zones the development of semantic genesis assumes a series of alternative scenarios among which the personal one is one of its many possible versions. Due to that it is substantiated that the overcoming of crisis phenomena and exit to the higher level of social development in conditions of formation of information society in Ukraine demands rising people's spiritual development (semantic genesis) on the basis of awareness and acception of new notions about the Universe duality, updating ideological culture of the person and understanding the interconnection between the inner state of the person and the outer world, rational and irrarional.

Key words: information, sense, semantic sphere, semantic genesis, self-organization, dynamics of the semantic sphere, bifurcation.

Підписано до друку 27.01.2011. Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк ризографічний. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 40.

Запорізький національний університет

69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2952 від 30.08.2007